

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕРСПЕКТИВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

УДК 330.322

В.О. ОНИЩЕНКО, Т.В. РОМАНОВА

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Досліджено проблему регіонального розвитку економіки України. На основі аналізу законодавства та статистичних даних обґрунтовано пропозиції щодо визначення деяких шляхів підвищення ефективності регіональної політики держави. Отримані результати можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях, а також при формуванні напрямів розвитку державної регіональної інвестиційної політики.

The authors studied the development of Ukrainian economy in the regions. On the basis of legislature and statistical information analysis several ways concerning the increase of efficiency in the state regional policy are selected. The results achieved can be used in further researches as well as at the formation of the state regional investment policy.

Вступ. У сучасних умовах світової фінансової кризи, посилення внутрішніх кризових явищ в Україні, враховуючи обмеженість ресурсів, перш за все фінансових, питання економічного розвитку держави доцільно розглядати з точки зору пошуку додаткових джерел їх формування, основним з яких виступають інвестиції. Важливою умовою економічного зростання держави є визначення напрямів соціально-економічного розвитку її регіонів, адже позитивний розвиток України та розвиток її адміністративно-територіальних утворень є взаємозалежним. Активізація інвестиційної діяльності, створення нових та вдосконалення вже існуючих шляхів залучення й ефективного використання інвестицій, забезпечення сприятливих умов для переходу на інноваційний рівень розвитку, пошук інструментарію реалізації ефективної інвестиційної стратегії є актуальним завданням регіонального розвитку.

Концепцією державної регіональної політики [1] передбачено, що головною метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дійовості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Проблемі формування ефективної регіональної інвестиційної політики було присвячено значну кількість наукових досліджень. Серед них вагомих внесок в аналіз даного питання внесли М.І. Долишній, В.О. Онищенко, В.Г. Федоренко, М.А. Хвесик., Л.І. Федулова, В.М. Геєць, З.В. Герасимчук, Н.П. Хохлов, П. Беленький, О. Другов [2–6] та інші. Проте, не дивлячись на наявність значної кількості ґрунтовних наукових робіт, й дотепер залишається багато невирішених проблем і протиріч у цій сфері дослідження.

Метою даної роботи є обґрунтування необхідності для регіонального розвитку держави формування економічної політики розвитку інвестиційного потенціалу. В ході проведеного дослідження використано методи статистичного аналізу та системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Державна регіональна економічна політика є складовою державної регіональної політики та частиною національної стратегії соціально-економічного розвитку країни. Проте жоден нормативно-правовий акт не дає визначення поняття “регіональна економічна політика”.

Серед вітчизняних та зарубіжних науковців відсутня єдина точка зору на трактування поняття “регіональна економічна політика”. Так, наприклад, Ю. Гладкий та А. Чистобаєв надають таке визначення: “Регіональна (соціально-економічна) політика держави – це сфера діяльності з управління політичним, економічним, соціальним і екологічним розвитком країни в просторовому, регіональному аспекті, яка відображає як взаємовідносини між державою і регіонами, так і регіонів між собою” [7, с. 19]. М. Кноглер та О. Сєкарев під регіональною політикою розуміють “сукупність заходів, спрямованих на усунення відмінностей в економічній дієздатності та життєвому рівні, наявних між територіально відокремленими частинами країни” [8, с. 65]. В. Поповкін у своїх працях зазначав, що регіональна політика України має сприяти найефективнішому досягненню головних економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку держави завдяки використанню закономірностей і факторів територіального поділу праці й регіонального комплексотворення” [9, с. 54].

Відомий радянський вчений Е. Алаєв у своєму понятійно-термінологічному словнику визначив регіональну політику як “сферу діяльності з управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни в просторовому, регіональному аспекті, тобто пов’язану з взаємовідносинами між державою і районами, а також районів між собою” [10, с. 189].

С. Романюк державною регіональною політикою вважає “систематизований вплив на регіони центрального уряду, а також його територіальних підрозділів” [11, с. 3].

З.С. Варналій, у своїй монографії “Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети” зазначає, що під регіональною політикою розуміють сферу діяльності з управління економічним, соціальним, екологічним і політичним розвитком країни в регіональному аспекті відповідно до заздалегідь розробленої програми [12, с. 28].

Дослідження дало можливість авторові визначити, що регіональна економічна політика – це функціональний нормативно-правовий та економічний вплив органів центральної та регіональної влади на економічну систему адміністративно-територіальної одиниці країни, який має на меті раціоналізацію суспільно-виробничих відносин та відображає сукупність інтересів населення регіону. Наведене визначення враховує мету та механізм здійснення регіональної економічної політики, адже практичне втілення всієї сукупності дій, пов’язаних з її впровадженням завжди має матеріальну форму нормативно-правового акту. [13, с. 33] Одним з найвагоміших завдань регіональної політики є оцінка ефективності інвестиційної політики регіону, розвитку його інвестиційного потенціалу, покращення інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості, що дає змогу залучити інвестиційні ресурси та забезпечити економічне зростання регіону.

У теперішніх умовах питання пошуку фінансових ресурсів розвитку держави постає ще більш гостро, адже обсяг знаходжень прямих іноземних інвестицій в Україну в 2009 році значно скоротився порівняно з попередніми роками. Так, за даними Державного комітету статистики України [14], у I півріччі 2009 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 2699,7 млн дол. США прямих інвестицій, що становить 40,2 % обсягів I півріччя попереднього року. З країн ЄС надійшло 2074,6 млн дол. (76,8 % загального обсягу), з країн СНД – 344,7 млн дол. (12,8 %), з інших країн світу – 280,4 млн дол. (10,4 %). У той же час капітал нерезидентів зменшився на 413,5 млн дол. У цілому приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, утрат і курсової різниці склав 2358,6 млн дол., що становить 34,1 % рівня відповідного періоду попереднього року. У січні–червні 2009 р. зросли обсяги капіталу з Нідерландів – на 561,7 млн дол., Кіпру – на 386,5 млн дол., Франції – на 342,0 млн дол., Російської Федерації – на 277,1 млн дол. та Аруби – на 273,6 млн дол. Зазначені країни забезпечили 78% приросту іноземного капіталу в Україні. Приріст іноземного капіталу у звітному періоді спостерігався на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність, – на 861,0 млн дол., операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям – на 454,9 млн дол., торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів, предметів особистого вжитку – на 141,5 млн дол., а також на підприємствах промисловості – на 582,0 млн дол., у т.ч. переробної – на 522,6 млн дол. Серед галузей переробної промисловості найбільше зросли обсяги прямих іноземних інвестицій у хімічну та нафтохімічну промисловість (на 207,8 млн дол.) та у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (на 106,1 млн дол.).

Інвестиції надійшли зі 125 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 81 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 8063,7 млн дол., Німеччина – 6530,9 млн дол., Нідерланди – 3717,1 млн дол., Австрія – 2490,0 млн дол., Сполучене Королівство – 2330,0 млн дол., Російська Федерація – 2125,1 млн дол., Франція – 1573,2 млн дол., Сполучені Штати Америки – 1369,2 млн дол., Віргінські Острови, Британські – 1323,7 млн дол. та Швеція – 1259,1 млн дол.

Серед значного виду форм, в яких може існувати міжнародне співробітництво, одну з ключових позицій займають іноземні інвестиції. Кожна країна зацікавлена в розвитку інвестиційного потенціалу своєї економіки, залученні капіталовкладень іноземних інвесторів, збільшенні фінансових ресурсів держави. В різних державах застосовуються різні засоби та механізми для стимулювання розвитку її інвестиційної привабливості на макро-, мезо- та мікрорівнях. За сучасних умов розвитку інтеграційних процесів постає необхідність аналізу світового досвіду проведення політики регіонального розвитку, стимулювання зміцнення інвестиційного потенціалу, форм, механізмів та засобів для цього, стратегічних пріоритетів реалізації державної політики розвитку всіх рівнів країни.

Сучасна історія регіональної політики започаткована у 20-х роках минулого сторіччя, але у практичній реалізації сягає прадавніх часів. Ще в античній Греції, Римській імперії та країнах Стародавнього Сходу в управлінських колах замислювалися над впровадженням регіональної політики (у своєму розумінні). Від стану регіональної політики залежали тривалість і стабільність управління на підвладних територіях, зокрема насильницьки завойованих і поневолених. Значну роль у системі управління великою територією на цьому етапі розвитку країн набула реалізація такої політики, яка б сприяла наповненню казни за рахунок збирання данини та дозволяла тримати підвладні території у покорі [12, с. 40].

Враховуючи, що реалізація регіональної політики різними країнами Європи завжди приводить до різної ступені ефективності її результатів, що обумовлюється значною кількістю факторів, зокрема природно-географічних, економічних, соціальних, екологічних особливостей кожної країни тощо, у 1975 році було засновано Європейський фонд регіонального розвитку, метою якого є підтримка розвитку інфраструктури, інвестування в створення нових робочих місць, переважно в сфері підприємництва, а також підтримка проектів, що сприяють місцевому розвитку. Головною метою даного Фонду є розвиток регіонів з відсталою економікою.

На початку існування цієї системи підтримки регіонального розвитку не було ефективним через те, що надходження коштів до Європейського Співтовариства практично не перевірялися, була відсутня узгодженість дій з іншими інструментами регіональної політики ЄС. Крім того, кошти Фонду концентрувалися не в особливо бідних регіонах, а надавалися знижки на внески країн-членів ЄС, і тому цілі конвергенції фінансувалися недостатньо [12, с. 49].

Так, в Україні вже застосований закордонний досвід регіонального розвитку, створені агенції регіонального розвитку та їхні мережі. Вони ефективно співпрацюють з місцевою та центральною владою як фокусні центри стратегічного планування та супроводження проектів розвитку територій, забезпечують ефективну міжсекторну співпрацю влади-бізнесу-громадськості та покликані створити якісно нове економічне середовище.

Стратегічними напрямками діяльності таких агенцій є:

- розвиток сільського туризму в Україні;
- залучення іноземних інвестицій в регіони України;
- розроблення і впровадження нової моделі агенції регіонального розвитку в Україні;
- розвиток територіальних громад в Україні тощо.

Висновки. Раціональна та ефективна регіональна економічна політика держави повинна стимулювати розвиток депресивних територій, проте вони не повинні існувати лише за рахунок субсидій та фінансової допомоги, необхідно покращувати розвиток таких регіонів за рахунок розвитку власних можливостей, а не лише за рахунок державних джерел фінансування. Сучасні інтеграційні процеси ставлять задачу розробки та втілення більш дієвого механізму розвитку регіонів, який би міг спиратись на досягнення зарубіжних країн в даному напрямі. Одним з головних завдань покращення таких механізмів є стимулювання регіонального розвитку через більш ефективну та узгоджену діяльність управлінського апарату відповідних адміністративно-територіальних одиниць, яка була б направлена на розвиток виробничого, інвестиційного, соціального-економічного потенціалу кожної території.

Основними принципами, на які б спиралася регіональна політика, повинні стати:

1. Вдосконалення законодавства України, зокрема, в сфері інвестування, яке мало б на меті проведення послідовної та прозорої регіональної політики.
2. Підтримка депресивних територій, залучення інвестицій в такі регіони, стримане субсидіювання.
3. Розвиток ринкової інфраструктури, збільшення кількості робочих місць.
4. Державна підтримка регіональної фінансової інфраструктури.
5. Пошук шляхів для створення економічного регіонального балансу.

Література

1. Концепція державної регіональної політики. Затверджена Указом Президента України № 341/2001 від 25 травня 2001 р.
2. Долишній М.І. Актуальні завдання регіональної політики України в сучасних умовах // Регіональна економіка. – 2004. – № 3. – С. 16–32.
3. Онищенко В.О. Регіональні аспекти інтеграції України в Європейський Союз // Вісник Тернопільської академії народного господарства. За матер. V міжнар. наук. конф. – літньої школи “Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: Європейські студії”. Ч. 1. – Тернопіль: Економічна думка. – 2000. – № 15. – С. 50–56.
4. Федоренко В.Г. Інвестиції та економіка України // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 12–16.
5. Хохлов Н.П. Актуальні проблеми інвестиційного забезпечення економічного росту // Економіка і регіон. – 2005. – № 2. – С. 8–10.
6. Беленький П., Другов О. Теоретико-методологічні засади регіонального розвитку економіки України // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 7–17.
7. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. Основы региональной политики: Учебник. – СПб., 1998. – 659 с.
8. Кноглер М., Секарев О. Ринкова реформа і регіональна політика // Економіка України. – 1995. – № 1. – С. 65–69.
9. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці: Монографія. – К.: Наукова думка, 1993. – 266 с.
10. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
11. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження: Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.
12. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С. Варналя. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
13. Романова Т.В. Формування інвестиційного потенціалу як пріоритет регіональної економічної політики // Проблеми економіки й управління у промислових регіонах: зб. наук. праць: в 2 т. / НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень / відп. ред. В.К. Мамутов. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2008. – Том 1: Проблеми економіки й управління територіями та галузевими ринками. – 2008. – С. 33–37.
14. Державний комітет статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.